



Actualiteit van het verleden

Een oude krant komt plotseling ergens uit een vergeten hoek te voorschijn. De verschoten kleur van het papier wijst op ouderdom van zeker een paar jaren. Maar uiterlijk is alles U vertrouwd: het hoofd van de krant, de kolommen met hun koppen, de foto's, het lettertype. U kijkt nieuwsgierig naar de datum en lacht. Zo, zo... dat is oud nieuws van een paar jaar terug. Actueel is het niet meer, maar wel grappig om te lezen. Laten we aannemen dat het nieuws niet schokkend was en dat we zelf afstand genoeg verkregen hebben tot dat verleden om ook de bittere dingen met een glimlach te herkennen. U legt de krant weg en denkt niet meer aan dat verleden, omdat het niet actueel meer is. Blijvende belangstelling heeft die oude krant niet opgewekt.

Laten we een sprong wagen van de huidige journalistiek naar soortgelijke kunst uit een ver verleden. Journalistiek geschreven in het oud-Grieks. We gaan kijken naar een geschrift uit de vierde eeuw voor het begin van onze jaartelling, dat — anachronistisch gesproken — er uitziet als een gebundelde reeks dagbladartikelen, de dagelijkse kopij van een oorlogscorrespondent.

De gebeurtenissen spelen zich af in Klein Azië en in het verdere oosten, in een deel van het toenmalige Perzische rijk. De schrijver vertelt van de wederwaardigheden van Grieken in dit land, het begin, het hoogtepunt en de nasleep van een militaire expeditie uit de jaren 401 tot 399. We hebben dan voor ons de Anabasis, geschreven door Xenophon. Ieder gymnasiast komt met deze schrijver in aanraking, al is het vaak niet meer dan een botsing met het Grieks. Later herinnert hij zich zijn eigen moeizame uren gaans door een voor hem eentonig landschap. De Grieken, voor wie Xenophon schreef, zullen zijn verhaal vlotter gelezen hebben dan een gymnasiast bij ons kan presteren bij het hardop voorlezen, wanneer hij een poging doet al lezende het Grieks te begrijpen — om niet te spreken van de inspanning en tijd die daarna het vertalen kost. Voor de mensen voor wie dit Grieks de moedertaal was ging de lectuur aangenamer.

Wie zal niet genoten hebben van de avonturen, de reisbeschrijving, de aardige bijzonderheden over land en bevolking, en zelfs mededelingen over flora en fauna. Ik denk hierbij aan een passage, waar de auteur gloeit van enthousiasme over de Syrische woestijn en aangrenzend steppegebied. Hij ziet er gazellen, wilde ezels, struisvogels en andere wonderlijk vogels zoals de Aziatische kraagtrap. Duidelijk moeten we ook onder de indruk komen van de marsroute, een eindeloze tocht door eindeloze landen. Een wonderlijke sensatie voor een Griek, voor wie in Hellas tochten over land kort waren en altijd wel weer de reiziger naar de blauwe mediterrane zee brachten. Hoe anders waren Klein Azië en Syrië als voorportaal van het uitgestrekte oosten! De weg ging door langzaam wisselend landschap, langs bergen en zelfs door bergpassen van woeste bergketens, en weer afdalend in woestijn en steppe, een land met horizon rondom, vlak en uitgestrekt. Hier was een Grieks leger op mars. De avonturen en de ervaringen van de Griekse mens in deze vreemde omgeving verdienen naverteld te worden. Het relaas is allerminst vergeeld. Sommige gebeurtenissen kunnen volkomen actueel aandoen, beter dan oude drukinkt op verkleurd krantenpapier.

Laat ik eerst iets van de achtergrond van de gebeurtenissen vertellen. Een Perzisch prins had het bestuur over westelijk Klein Azië, dat met veel landen deel uitmaakte van het Grote Perzische rijk. Deze prins heet Cyrus. Hij wilde zijn broer, ouder dan hij en koning over het hele rijk, van de troon stoten. De voorbereidingen gaan zo veel mogelijk in het geheim. Cyrus verzamelt zijn eigen troepen en werft een Griekse troepenmacht aan, een huurleger, dat tienduizend man sterk is. De opmars gaat oostwaarts. Het doel wordt niet bereikt, want in de eerste en enige slag tegen de koning in de buurt van Babylon, aan de Euphraat, sneuvelt Cyrus. Met de Griekse troepen is Xenophon meegegaan als vriend van een van de officieren. Het avontuur lokte hem.

Aantekeningen over de reis, een sterk geheugen en het vermogen jaren later de gebeurtenissen nog voor zich te zien als waren ze gisteren gebeurd maken dat Xenophon iets boeiends en actueels schrijft, wanneer hij in een andere periode van zijn leven de hele tocht te boek stelt. Wie lezen kan voelt zich zelf steeds weer sterk bij alles betrokken.

Zonder Xenophon zou van de gebeurtenissen, de avonturen en de moeilijkheden niets overgeleverd zijn, we zouden nauwelijks de feiten kennen van de strijd van jongere tegen oudere broer, ook niet het waarom en de rechtvaardiging van deze daad. Het sneuvelen van Cyrus brengt de opmars tot een plotseling eind. We zouden het niet of nauwelijks hebben gehoord temidden van zoveel ander krijgsumroer. Maar deze dingen zijn nu voor mij niet het actuele uit dat verre verleden. Ook niet de slag zelf, al moet ik er wel even over spreken. Het was een merkwaardig gevecht. De Grieken bewijzen hun superioriteit en helpen de slag winnen. Maar in de wolken stof, die een strijd als deze verduisteren, gaat het contact verloren met de overige troepen van Cyrus en met Cyrus zelf. De tienduizend Grieken behalen de overwinning en wachten rustig de volgende dag af. Dramatisch hoogtepunt: dan pas horen ze dat Cyrus gesneuveld is. Er heerst op dit bericht grote verslagenheid. De koning is dus toch als overwinnaar uit de strijd naar voren gekomen al heeft hij de slag verloren. Als een zinloos geworden mensenmassa staan de tienduizenden hier plotseling verlaten en doelloos in een vijandig en onherbergzaam land. Wat hebben ze nog? Ze hebben hun wapens, hun aanvoerders en de sterke wil elke situatie onder ogen te zien en zich zelf te redden. Ver van huis zijn ze en bedreigd door nog onbekende gevaren. Er is bereidheid tot onderhandelen, hun gevoel van eigenwaarde is nog versterkt doordat ze hun waarde in het gevecht bewezen hebben en zich bewust gemaakt hebben. Onderhandelen, goed, maar nooit zullen ze hun wapens uitleveren. Wanneer de Perzen geen aanvaardbare oplossing bieden zullen ze zich een eigen weg banen, in grote eensgezindheid alle moeilijkheden samen dragen en alle grote besluiten door overreding nemen. Hier in deze noodsituatie en in de manier van reageren daarop ligt de actuele waarde van deze Grieken.

Nog komt er een plotselinge verergering. We zijn dan enige weken later en de noodtoestand is eensklaps werkelijk onrustbarend.

De Perzen nodigen de Griekse aanvoerder uit tot een bijeenkomst. Het Perzisch optreden is zo slim en berekenend gespeeld tegenover de aanvoerder eerst afzonderlijk, dat deze in de toch al bestaande onderlinge rivaliteit eerder elkaar wantrouwen dan de Pers. Nu zullen ze gezamenlijk met de onderhandelaar van de koning in contact komen en er is in vooruitzicht gesteld, dat alles geregeld zal worden tot welzijn van de Grieken, die immers langs de rivier de Tigris stroomop weer het binnenland intrekken en het bergland tegemoet gaan en dit toch het gevoel hebben dat ze op de terugtocht naar huis zijn. Er heerst enige aarzeling, sommigen waarschuwen: is het wel verantwoord alle leiders bijeen te laten komen buiten de Griekse gemeenschap in het kamp van de vijand? De aanvoerders gaan toch, omdat hier een kans geboden wordt uit de noodtoestand te komen. Het lijkt of juist verantwoordelijkheidsgevoel tegenover hun medesoldaten hen drijft in plaats van tegenhoudt. Ze gaan... en worden vermoord.

Wij in onze twintigste eeuw verbazen ons hierover nauwelijks. Het is zó lang geleden en er is in de wereldgeschiedenis sindsdien zoveel gebeurd. Maar op de Grieken maakte dit verraad een diepe indruk. Bovendien was deze misdaad natuurlijk weloverwogen. Het was doelbewust opgezet en werd feilloos uitgevoerd. Wat kan het doel geweest zijn? Mij dunkt van Perzische kant redeneerde men als volgt: als je een mensenmassa in je macht wilt krijgen en de mensen gehoorzaamheid wilt afdwingen, wel dat is een koud kunstje; je moet ze beroven van hun aanvoerders. Zonder hun leiders zijn ze een willoos werktuig in de hand van ieder, die gezag komt uitoefenen. Deze redenering ging op voor Perzische toestanden, voor de volken, die onderworpen waren aan Perzisch gezag. Ze gold niet voor Grieken. Ik moet zeggen: voor het eerst in de wereld.

Hier maakten de Perzen een fout, en de Grieken maakten wereldgeschiedenis. Beide feiten klinken merkwaardig actueel. De Perzen hadden een tekort aan psychologisch inzicht, ze vervingen zonder meer in hun gedachtengang de eigen mensen door Grieken en dachten dat de regel op zou gaan. De Grieken waren juist de uitzondering op die regel! De tienduizend lieten zich niet van de wijs brengen en behielden hun vrijheid van zelf handelen, zelf beslissingen nemen. Ze kozen vrijwillig nieuwe aanvoerders, namen eigen besluiten en voerden die uit. Zo kwamen ze ondanks list en grof geweld niet in de greep van de Perzen.

In het oplossen van deze moeilijke situatie had Xenophon zelf een actief aandeel. Hij hielp mee de Grieken hun eigen nieuwe aanvoerders te laten kiezen en hij werd zelf een van deze aanvoerders.

Deze Grieken droegen in zich gedachten, die voor de wereld van toen buiten Hellas nieuw waren. Hoe ook hun politiek inzicht verschilde, als burgers van kleine

staatsgemeenschappen waren ze individualistisch en toch konden ze hun eigen belang ondergeschikt maken aan een algemeen en dus hoger belang. Zo gaven ze zichzelf hier aan de oever van de Tigris de opdracht zich te redden uit het vijandelijke land, alle lasten gezamenlijk te dragen; de sterken moesten de zwakken helpen, de achterhoede moest niet minder verantwoordelijk werk doen dan de voorhoede: vijandelijke aanvallen in de rug moesten ze afslaan, uitvallers uit de eigen gelederen moesten ze meenemen.

Deze opdracht werd aanvaard, en zo ging men onbekende binnenlanden en onbekende gevaren tegemoet langs onbekende bewoners — en dat met een allerebrekkeligste technische uitrusting en met de voortdurende zorg voor voedsel en bivak.

Is het wonder dat we zelf de ontroering en bevrijding navoelen, wanneer de eerste faze van de terugtocht eindigt in een nog onherbergzame verre uithoek van de Zwarte Zee? Het is de kreet „de zee, de zee”, eenvoudige woorden, die op dat ogenblik alles zeggen, alles uitdrukken. De tocht door het barre binnenland van Anatolië in een ongunstig seizoen is dan afgelopen. De aanblik van de zee wekt nieuwe verwachtingen.

Durf en doorzettingsvermogen hebben resultaat gehad en nog altijd is de tocht van de tienduizend een boodschap voor de wereld en daarom actueel.

Dr. W. K. KRAAK

Humanistisch Vacantie- en Conferentieoord

De Ark

Profiteert van de prachtige ligging van de Ark te midden van bos, heide en zandverstuivingen.

Prijs per week f 42,— kinderen 6 t/m 10 jaar f 32,—
„ 0 t/m 5 jaar f 26,—

Voor- en naseizoen met reductie

Anmeldingen en inlichtingen bij „De Ark”
Belvédèrelaan 14, Nunspeet / Telefoon K 3412-2404

HET WOORD VAN DE WEEK

27 juli 1958

VERSCHIJNT WEKELIJKS

11e jaargang nr. 30

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

De Heer
Mevrouw
Mejuffrouw

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Oudegracht 152, Utrecht

Lezingen voor de radio

3 aug. 9.45 uur V.A.R.A. „O, vrij te zijn!”, Dr. J. C. Brandt Corstius, met medewerking van Aafje Top, voordracht.

10 aug. 9.45 uur V.A.R.A. „Vogels van diverse pluimage”, Dr. D. H. Prins.

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.

Administratie: Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht, Postgiro 304960.

Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,— p. j., buitenland f 4,60 p. j., losse nummers f 0,25.